

KS. STANISŁAW PIECH

DOKTORZY PROMOWANI NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W LATACH 1880 — 1939

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, posiadający w swojej historii niezmiernie zasługi na polu polskiej myśli teologicznej i kultury religijnej narodu, po upadku Rzeczypospolitej aż do końca lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia przechodził niezwykle trudny dla siebie okres. Zagrożony ze strony władz zaborczych w swoim istnieniu i prawach nie reprezentował odpowiedniego poziomu naukowego. Dekret cesarski z 13 sierpnia 1847 r. pozbawił Wydział prawa nadawania doktoratów, co jeszcze bardziej pogłębiło jego upadek, skazując niemal na wegetację¹. Stan ten trwał z górą trzydzieści lat. Odrodzenie się Wydziału nastąpiło dopiero na skutek dekretu cesarskiego z 15 sierpnia 1880 r., przywracającego mu prawo nadawania stopni doktorskich, powiększającego liczbę katedr, zrównującego pensje i emerytury profesorów z ich świeckimi kolegami². Lata następujące po tym wydarzeniu odznaczały się

* W przypisach i częściowo w tekście zastosowano następujące skróty:

AKM — Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

ArUJ — Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego

ATK — Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie

Dz. Urz. Min. WRiOP — „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”

KUL — Katolicki Uniwersytet Lubelski

PAT — Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie

PSB — *Polski słownik biograficzny*

PWT — Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie

SPTK — *Słownik polskich teologów katolickich*

UJ — Uniwersytet Jagielloński

UJK — Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie

WT — Wydział Teologiczny: zespół akt w ArUJ

¹ WT I 24: C. k. komisarz przy instytucjach naukowych miasta Krakowa i tego okręgu do Wydziału Teologicznego UJ, Kraków 28 VIII 1847; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887* [...], Kraków 1887, s. 30, 46; T. GLEMMMA, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795 — 1847*, „*Polonia Sacra*” 1 : 1948 s. 23, 43 — 45, 56 — 57, 62, 74 — 82, 87 — 92, 109 — 110; tamże, 2 : 1949 s. 25 — 28, 43 — 49, 109 — 110; K. MROZOWSKA, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795 — 1850*, [w:] M. CHAMCÓWNA, K. MROZOWSKA, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765 — 1850*, Kraków 1965, s. 82 — 84, 96 — 97, 192 — 193, 210.

² S. DOBRZANOWSKI, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1849 — 1890*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 10 : 1972 nr 2 s. 70 — 89; *Kronika UJ*..., s. 30, 47 — 50.

niezwykle szybką restauracją Wydziału, który już około 1890 r. osiągnął i ustabilizował swój wysoki poziom naukowy.

W historiografii polskiej posiadamy niewiele opracowań działalności Wydziału od połowy XIX stulecia aż po czasy współczesne. Sporo światła na ten okres rzucają cenne prace W. M. Bartla³ i S. Dobrzanowskiego⁴. Metrykę doktorów teologii UJ z lat 1796 — 1939 opublikował K. Lewicki⁵. Zainteresowanie budzą warunki uzyskiwania stopnia doktorskiego i rekrutacja promowanych księży pod względem ich pochodzenia społecznego, wieku, przynależności diecezjalnej lub zakonnej oraz zajmowanych przez nich stanowisk kościelnych. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę zarysowania tych zagadnień. Po ukazaniu problematyki dysertacji doktorskich, nieco miejsca poświęcono także przeprowadzonym na Wydziale Teologicznym UJ nostryfikacjom dyplomów zagranicznych. W aneksie do artykułu zamieszczono chronologiczny wykaz wszystkich doktorów teologii, promowanych w latach 1880 — 1939. Zestawienie to opracowano w oparciu o materiały archiwalne Uniwersytetu Jagiellońskiego i Kurii Metropolitalnej w Krakowie.

WARUNKI UZYSKANIA PROMOCJI DOKTORSKIEJ

W zaborze austriackim

W okresie 1880 — 1918 studenci Wydziału Teologicznego UJ uzyskiwali stopień doktora na podstawie tych samych przepisów obowiązujących w całym państwie austriackim. Kandydat ubiegający się o doktorat winien był wykazać się przed dziekanem Wydziału ukończeniem studiów w charakterze słuchacza zwyczajnego z wynikiem dobrym i poddać się egzaminom ścisłym, zwanym rygorozami. Kandydaci, którzy ukończyli studia teologiczne w ustawowo zorganizowanym diecezjalnym lub zakonnym zakładzie naukowym, mogli po uprzedniej immatrykulacji być dopuszczeni do egzaminów ścisłych i uzyskania stopnia doktorskiego. Warunkiem było przyjęcie na studia teologiczne na podstawie uznawanego w państwie świadectwa dojrzałości. Rozporządzenie to umożliwiała zdobywanie doktoratu wielu księżom, którzy ukończyli studia w seminariach duchownych.

Do uzyskania stopnia doktora teologii katolickiej wymagano przedłożenia rozprawy naukowej (dysertacji) i złożenia czterech egzaminów ścisłych. Na

³ W. BARTEL, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego na przełomie dwóch wieków*, „*Analecta Cracoviensia*” 1 : 1969 s. 404 — 428; tenże, *Przyczynek do dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego jako ośrodka naukowego metropolii krakowskiej za czasów II Rzeczypospolitej (1918 — 1939)*, tamże 3 : 1971 s. 423 — 437.

⁴ S. DOBRZANOWSKI, jw., s. 67 — 103.

⁵ K. LEWICKI, *Wykaz promowanych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1796 — 1939*, „*Nasza Przeszłość*” 7 : 1958 s. 309 — 318.

początku omawianego okresu rygorozą obejmowały cztery grupy dyscyplin teologicznych: historię Kościoła i prawo kanoniczne, studium biblijne Starego i Nowego Testamentu wraz z językami biblijnymi, dogmatykę ogólną i szczegółową oraz teologię moralną i pastoralną. Rygorozum ze studium biblijnego ze względu na bogactwo materiału mogło być podzielone na dwa egzaminy: jeden ze Starego i drugi z Nowego Testamentu. Od roku akad. 1894/95 nie wymagano w czasie tego rygorozum zdawania języków biblijnych. Warunkiem jednak dopuszczenia do rygorozum biblijnego było wysłuchanie z dobrym wynikiem wykładów o dialektach semickich (syryjsko-chaldejskim i arabskim) oraz z wyższej egzegezy Starego i Nowego Testamentu przynajmniej przez jedno półrocze. Minister Wyznań i Oświaty mógł jednak w szczególnych wypadkach na podstawie opinii kolegium profesorów wyjątkowo zwolnić od obowiązku uczęszczania na te wykłady. Kandydata obowiązywał wtedy egzamin z dialektów semickich, względnie z wyższej egzegezy na tym wydziale teologicznym, na którym chciał składać rygorozą.

Egzaminy ściśle można było zdawać w dowolnej kolejności, ale wszystkie trzeba było składać na tym samym wydziale. Minister Wyznań i Oświaty mógł, po zasięgnięciu opinii odnośnych kolegiów profesorskich, zezwolić w drodze wyjątku na składanie następnych rygorozów na innym wydziale teologicznym. Każdy egzamin ścisły trwał dwie godziny. Zdawano go w języku łacińskim. Wyjątek mogła stanowić jedynie teologia pastoralna, wykładana w języku polskim. Rozprawa naukowa winna być napisana również po łacinie. Komisja egzaminacyjna składała się z czterech członków: dwóch profesorów odnośnych przedmiotów występujących z ramienia uniwersytetu i dwóch komisarzy ze strony biskupa krakowskiego. Komisarze byli wyznaczani przez biskupa diecezji, na terenie której znajdował się uniwersytet lub samodzielny wydział teologiczny, spośród profesorów lub doktorów teologii, względnie prawa kanonicznego po wysłuchaniu opinii grona profesorskiego. Posiadali oni również prawo egzaminowania⁶. W latach 1880 — 1918 biskupimi komisarzami egzaminacyjnymi było 21 księży spoza uniwersyteckiego grona nauczycielskiego, głównie katechetów szkół średnich. Najczęściej spośród nich egzaminowali doktorantów księży: Julian Bukowski, prepozyt kolegiaty św. Anny, historyk Kościoła (45 rygorozów); Józef Rychlak, katecheta Gimnazjum im. św. Anny, następnie prepozyt kolegiaty św. Mikołaja (21); Stanisław Rospond, katecheta wyżej wymienionego gimnazjum, późniejszy rektor Seminarium Duchownego i biskup pomocniczy (19); Józef Kulinowski, katecheta gimnazjum im. króla Jana Sobieskiego, prepozyt kolegiaty św. Floriana a następnie archiprezbiter infulat

⁶ *Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze und Verordnungen. Zweite umgearbeitete Auflage redigirt von F. SCHWEICKHARDT, Wien 1885, nr 215; Zbiór ustaw uniwersyteckich, które uczniowie c. k. uniwersytetów otrzymują przy immatrykulacji z dodaniem niektórych ustaw i przepisów uzupełniających, Kraków 1889, s. 70 — 72; Zbiór ustaw uniwersyteckich [...], Kraków 1900, s. 156 — 161.*

kościola NMP w Krakowie (12). Warto nadmienić, że egzaminatorzy wyznaczani przez biskupa krakowskiego występowali przy rygorozach do końca 1932 roku.⁷

Komisji egzaminacyjnej przewodniczył dziekan wydziału. Rygorozum mogli przysłuchiwać się wszyscy profesorowie, doktorzy, a także doktoranci teologii. Przewodniczący komisji mógł zezwolić na prawo wstępu także i innym osobom. Celem rygorozów było stwierdzenie stopnia znajomości głównych dyscyplin teologicznych i uzdolnienia do badań naukowych. Ustawy uniwersyteckie zalecały egzaminującym unikać zarówno zbyt wielkiej łagodności, jak i przesadnej surowości. Winni oni „postępować z surowością dobrze rozumianą i poruszać nie tylko kwestie sporne, ale przede wszystkim *doctrinam planam* i *ius planum*”.

Po wysłuchaniu wszystkich odpowiedzi kandydata komisja egzaminacyjna udawała się na naradę. Każdy z egzaminatorów głosował za określonym stopniem: *eminenter*, *bene* lub *insufficenter*. Na podstawie tego głosowania podejmowano uchwałę o przyjęciu lub odrzuceniu rygorozum i określano jego ocenę ogólną. W razie niepomyślnego wyniku kandydat nie mógł być dopuszczony do żadnego dalszego egzaminu ścisłego. Mógł jednak po upływie trzech miesięcy przystąpić do powtórnego rygorozum. Jeżeli i tym razem nie został aprobowany mógł jeszcze po raz trzeci zdawać ten sam przedmiot, ale dopiero po upływie jednego roku. W wypadku trzeciej reprobacji kandydat tracił na zawsze możliwość uzyskania doktoratu z teologii na jakimkolwiek wydziale teologicznym na terenie państwa austriackiego⁸. Na podstawie tych przepisów w latach 1880 — 1903 uzyskało doktorat czternastu księży.

Pierwszym doktorem teologii promowanym na UJ po odnowieniu Wydziału w 1880 r. był ks. Antoni Trznadel, odwołany przez swoją władzę diecezjalną ze studiów w Wiedniu i mianowany wykładowcą dogmatyki w Seminarium Duchownym w Przemyślu. Ks. A. Trznadel, jako student wiedeńskiego Instytutu św. Augustyna, złożył na Wydziale Teologicznym tamtejszego uniwersytetu dwa rygoroza (teologia moralna i pastoralna — 1880, dogmatyka — 1881). Pozostałe egzaminy za zezwoleniem Ministerstwa Wyznań i Oświaty składał na UJ (historia Kościoła i prawo kanoniczne — 1882, studium biblijne — 1884). Uroczysta promocja odbyła się 7 listopada 1884 r. Promotorem był ks. S. Spis⁹.

W dniu 8 kwietnia 1903 znowelizowano powyższe postanowienia prawne w sprawie uzyskiwania doktoratu. Przedmiotem jednego z trzech obowiązujących od tamtego czasu egzaminów ścisłych była zawsze dogmatyka ogólna i szczegółowa wraz z apologetyką.

⁷ WT II 275: *Elenchus examinum rigorosorum et promotionum ad gradum in Facultate Theologica Cracoviensi*.

⁸ *Sammlung...*, nr 215; *Zbiór ustaw uniwersyteckich...*, Kraków 1900, s. 159 — 160.

⁹ WT II 271: Ks. A. Trznadel do Ministerstwa Wyznań i Oświaty, Przemyśl 7 V 1883; tamże: Dziekan Wydziału Teologicznego UJ do ministerstwa w sprawie doktoratu ks. A. Trznadla, Kraków 1 VII 1883; WT II 275 jw. s. 5, 13.

Rozprawa w rękopisie lub wydrukowana, obejmująca co najmniej trzy arkusze druku, miała być owocem badań naukowych na dowolny temat z zakresu jednej z trzech następujących grup przedmiotów: studium biblijne, historia Kościoła i prawo kanoniczne, teologia moralna i pastoralna. Teologia dogmatyczna i fundamentalna, jak już wyżej wspomniano, były zawsze zastrzeżone dla egzaminu ustnego. Temat dysertacji zatwierdzał dziekan wydziału w porozumieniu z profesorami odnośnych przedmiotów. Miał on być tak sformułowany, aby rozprawa wykazywała wiedzę kandydata w zakresie całej grupy przedmiotów, z której był wybrany, lub przynajmniej w zakresie głównej dyscypliny tej grupy. Przedłożoną rozprawę dziekan przydzielał dwom referentom spośród grona profesorskiego dla zbadania jej wartości naukowej. Referenci przedstawiali na piśmie recenzję tej pracy kolegium profesorskiemu, które orzekało o dopuszczeniu kandydata do rygorozów. Odrzucenie rozprawy pociągało za sobą takie same skutki jak reprobacja przy egzaminie ścisłym. Nie wymagano złożenia rygorozum z grupy przedmiotów, z zakresu których była napisana dysertacja. Kandydat składał więc odtąd tylko trzy ustne egzaminy ścisłe¹⁰. Na podstawie tej znowelizowanej ustawy do 1918 r. doktoryzowało się 16 księży. Ogółem w okresie 1880 — 1918 doktorat z teologii uzyskało na UJ 30 kapłanów.

W Polsce odrodzonej

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Rada Wydziału Teologicznego UJ na posiedzeniu w dniu 5 V 1919 r. w oparciu o obowiązujące dotychczas austriackie prawodawstwo uniwersyteckie uchwaliła swój własny regulamin użytkowania stopnia doktorskiego. Przyjęła omówione wyżej przepisy z 1903 r. z niewielkimi zmianami. Do obowiązującej zawsze przy ustnym egzaminie dogmatyki dodano filozofię chrześcijańską. Absolwenci seminariów biskupich i zakonnych, posiadający świadectwo dojrzałości ze szkoły średniej, jeżeli wykazali się dowodem złożonych egzaminów z języków wschodnich i wyższej egzegezy biblijnej, mogli być dopuszczeni do składania rygorozów doktorskich¹¹.

Pierwsza w Polsce odrodzonej ustawa o szkołach akademickich z 13 VII 1920 r. ustanawiała doktorat jako wyższy stopień naukowy we wszystkich uczelniach. O promocję doktorską można się było ubiegać po uzyskaniu stopnia niższego, złożeniu rygorozów i przedstawieniu pracy naukowej, wydrukowanej w języku polskim albo łacińskim¹². Wprowadzenie w życie powyższej usta-

¹⁰ *Die österreichischen Universitätsgesetze [...]* hrsg. von L. BECK VON MANNAGETTA und C. von KELLE, Wien 1906, nr 615; *Zbiór najważniejszych przepisów uniwersyteckich*, zestawił K. KUMANIECKI, Kraków 1913, s. 204 — 211.

¹¹ WT 17 : Protokół z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego UJ, 5 V 1919 r.

¹² Dz. Urz. Min. WRiOP 3 : 1920 nr 20 poz. 134 art. 95.

wy wymagało ustanowienia dla studentów teologii niższego stopnia naukowego i określenia warunków jego otrzymywania. Obowiązujące dotychczas na Wydziale Teologicznym UJ, podobnie jak na tym samym Wydziale Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, przepisy austriackie wymagały unowocześnienia. Projekty reformy studiów teologicznych, wysuwane przez wydziały teologiczne UJ i UJK¹³, nie uzyskały jednak zatwierdzenia Ministerstwa WRiOP, które dnia 7 XII 1924 wydało nowe rozporządzenie w sprawie uzyskiwania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich.

Wedle tych przepisów kandydat winien wnieść do rektoratu pisemne podanie, załączając równocześnie: metrykę chrztu, krótki życiorys (*curriculum vitae*), dyplom ukończenia przynajmniej przed dwoma laty jednej z państwowych szkół akademickich z niższym stopniem naukowym (magistra, licencjata), pracę naukową przepisaną na maszynie w trzech egzemplarzach oraz pisemne oświadczenie, że rozprawę napisał samodzielnie. Przedłożona rozprawa naukowa mogła być napisana, jak już wyżej wspomniano, w języku polskim lub łacińskim. Za zezwoleniem Ministra WRiOP, udzielonym na wniosek Rady Wydziału, można było wyjątkowo napisać ją w innym języku obcym z załączeniem jednak streszczenia w języku polskim. Dysertacja miała świadczyć o uzdolnieniu kandydata do samodzielnej pracy i stanowić istotne wzbogacenie określonej dyscypliny naukowej. Komisja egzaminacyjna, w skład której wchodził: dziekan, referent główny (promotor), korreferent i sekretarz, w ciągu trzech miesięcy winna była przygotować pisemną opinię o wartości pracy doktorskiej. Na podstawie tego referatu Rada Wydziału decydowała ostatecznie o przyjęciu względnie odrzuceniu rozprawy oraz o dopuszczeniu kandydata do egzaminu ścisłego, wyznaczając jednocześnie jego termin. Ustny egzamin ścisły obowiązywał z przedmiotu głównego, w którego zakres wchodziła dysertacja oraz z jednego pobocznego wiążącego się bezpośrednio z głównym. Egzamin ścisły odbywał się przed wymienioną wyżej komisją pod przewodnictwem dziekana. Trwał on nie krócej niż jedną godzinę, ale nie dłużej niż trzy. Na podstawie pisemnego referatu komisji egzaminacyjnej Rada Wydziału orzekała czy kandydat zdał rygorozum i z jakim wynikiem (dostateczny, dobry, z odznaczeniem) oraz decydowała o przyznaniu mu stopnia doktora. Rozprawa odrzucona przez komisję egzaminacyjną jednej szkoły akademickiej nie mogła być powtórnie rozpatrywana przez taką komisję innej uczelni. Powtórzenie nieudanego egzaminu ścisłego było dopuszczalne tylko jeden raz i to nie wcześniej niż po upływie jednego roku¹⁴.

Zastosowanie w praktyce powyższego rozporządzenia ministerialnego wy-

¹³ WT II 271: Dziekan Wydziału Teologicznego UJ do Senatu Akademickiego UJ, 2 VI 1924; *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918 — 1933*, Lwów 1934, s. 66 — 67.

¹⁴ Dz. Urz. Min. WRiOP 7 : 1924 nr 20 poz. 207.

magąło wspomnianego już ustanowienia niższego stopnia akademickiego z teologii. Wprowadzenie zaś nowego typu rygorozów mogło nastąpić dopiero po wydaniu szczegółowego regulaminu studiów teologicznych. W dniu 8 II 1928 r. Ministerstwo WRiOP wydało zarządzenie ustalające program studiów i egzaminów na wydziałach teologii katolickiej w uniwersytetach na stopień magistra¹⁵. W ten sposób został ustanowiony niższy stopień naukowy, wymagany do ubiegania się o doktorat. Nadal jednak nie było szczegółowych przepisów określających warunki uzyskiwania stopnia doktorskiego. W związku z tym Rada Wydziału Teologicznego UJ w roku akad. 1929/30 opracowała w tej sprawie swój własny projekt, który uzgodniła z Wydziałem Teologicznym UJK we Lwowie. Projektowany regulamin uwzględniał omówione wyżej rozporządzenie z r. 1924, znowelizowane później w 1937 r. Przesłany do Ministerstwa WRiOP zyskał jego uznanie i został przez nie rozesłany wszystkim tego rodzaju wydziałom w kraju z prośbą o wyrażenie o nim opinii. W projekcie tym wymagano, aby kandydat obok załączników do podania, określonych w rozporządzeniu ministerialnym z 1924 r., przedłożył także świadectwo swego biskupa-ordynariusza, względnie przełożonego zakonnego, stwierdzające jego „moralne kwalifikacje do godności doktora teologii”. Temat pracy doktorskiej można było wybrać z jednej z następujących grup przedmiotów: filozoficzno-dogmatycznej, biblijnej, historyczno-kanonistycznej i moralno-praktycznej. Dysertację (przynajmniej trzy arkusze druku) dziekan dawał do oceny dwom fachowym referentom spośród profesorów lub docentów. Recenzenci winni byli przygotować swoje referaty o pracy w ciągu trzech miesięcy. Na podstawie tych recenzji Rada Wydziału orzekała, czy rozprawę należy uznać za wystarczającą. Gdy praca została przyjęta, kandydat przystępował do ustnego egzaminu ścisłego (rygorozum).

Egzamin główny (*rigorosum principale*) obejmował tematykę, z zakresu której została napisana rozprawa doktorska. Kandydat winien był wykazać ogólne opanowanie całego materiału, a ponadto w przedmiocie swym fachowym pogłębienie specjalnych zagadnień na podstawie szczegółowego studium. Egzamin poboczny (*rigorosum secundarium seu minus principale*) obejmował tematykę filozoficzno-dogmatyczną. Jeżeli ta tematyka była przedmiotem egzaminu głównego, wówczas przy pracy z dogmatyki lub apologetyki do egzaminu pobocznego wybierano dwie spośród następujących dyscyplin: egzegezę biblijną Starego lub Nowego Testamentu, historię Kościoła, patrystykę (historię dogmatów) lub teologię moralną. Gdy zaś rozprawa była z dziedziny filozofii, egzamin ten odbywał się również z dwóch spośród wymienionych wyżej przedmiotów z wyjątkiem studiów biblijnych obydwóch Testamentów, w miejsce których wprowadzono pedagogikę. Kandydat wybierający za przedmiot egza-

¹⁵ Tamże, 11:1928 nr 8 poz. 131.

minu głównego grupę biblijną winien był wykazać się znajomością języków greckiego i hebrajskiego, a także aramejskiego i syryjskiego.

Egzaminatorami byli referenci oraz profesorowie zwyczajni i nadzwyczajni przedmiotów obowiązujących przy rygorozach. W razie potrzeby Rada Wydziału mogła powoływać na egzaminatorów także profesorów honorowych lub docentów, ewentualnie profesorów dyscyplin pokrewnych. Egzaminy ściśle odbywały się w dwóch terminach. Najpierw doktorant zdawał rygorozum główne trwające 2 godz. później poboczne (1,5 godz.). Obydwa egzaminy winny być złożone w ciągu jednego roku po przyjęciu rozprawy przez Radę Wydziału. W wypadku niepomyślnego wyniku jednego z nich można było taki egzamin powtórzyć po upływie trzech miesięcy. Powtórna ocena niedostateczna powodowała uchylenie doktoryzacji. Po pomyślnych rygorozach Rada Wydziałowa określała ich ogólny wynik (*summa cum laude*, *magna cum laude*, *cum laude*, *rite*) oraz ocenę charakteryzującą rozprawę doktorską. Ocena ogólna rygorozów i rozprawy oraz tytuł pracy winny być umieszczone na dyplomie¹⁶.

Ministerstwo WRiOP zezwoliło w dniu 24 VI 1930 r., aby do chwili wydania szczegółowych przepisów w tej sprawie przeprowadzać doktoryzację na podstawie regulaminu opracowanego przez Wydział Teologiczny UJ. Decyzję tę zakomunikowano także Wydziałowi lwowskiemu¹⁷. Pierwszym duchownym, który uzyskał doktorat na UJ w oparciu o ten regulamin, był promowany w 1933 r. ks. Jan Piwowarczyk, wykładowca katolickiej nauki społecznej na tym fakultecie. Złożył on rygorozum główne z teologii moralnej i pastoralnej (25 II 1933 r.) oraz poboczne z dogmatyki, apologetyki i filozofii chrześcijańskiej (30 V tr.)¹⁸.

Nie można pominąć milczeniem konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Dominus* z dnia 24 V 1931 r., zmierzającej do podniesienia i ujednoczenia studiów teologicznych w całym Kościele¹⁹. Dokument ten skłonił wydziały teologiczne uniwersytetów w Krakowie, Lwowie i Wilnie do opracowania wspólnego jednolitego programu studiów w oparciu o reformę rzymską i przepisy obowiązujące dotychczas w Polsce. Przygotowany projekt wprowadzał w kwestii uzyskiwania stopnia doktorskiego następujące zmiany w stosunku do praktykowanego za zezwoleniem ministerialnym regulaminu krakowskiego: jednoroczny specjalny kurs doktorancki i obronę publiczną poglądów zawartych w rozprawie. Rygorozum zaś obok wiadomości z zakresu przedmiotu ściśle wią-

¹⁶ WT II 271: Projekt regulaminu uzyskania stopnia doktora teologii; *Wydział Teologiczny UJK*..., s. 72 — 74.

¹⁷ WT II 271: Ministerstwo WRiOP do Dziekana Wydziału Teologicznego UJ, Warszawa 30 VI 1930; *Wydział Teologiczny UJK*..., s. 75.

¹⁸ WT II 275 jw., s. 230 n.

¹⁹ „Acta Apostolicae Sedis” 23 : 1931 s. 241 — 262.

żącego się z napisaną pracą miało obejmować także znajomość tych zagadnień, które były wykładane na kursie dla doktorantów²⁰.

Trzeba podkreślić, że proces ustawodawczy, normujący organizację studiów i nadawanie stopni akademickich na wydziałach teologii katolickiej, przebiegał bardzo powoli. Zapowiadane przez Ministerstwo WRiOP szczegółowe przepisy, regulujące uzyskiwanie stopnia doktorskiego, nie ukazały się do 1939 r. W rezultacie po ks. J. Piwowarczyku sześciu księży osiągnęło doktoraty na podstawie powyższego regulaminu krakowskiego.

W sumie, w okresie międzywojennym na Uniwersytecie Jagiellońskim na skutek braku szczegółowych przepisów Ministerstwa WRiOP regulujących uzyskiwanie doktoratu z teologii spośród 37 księży, którzy wówczas byli promowani, aż trzydziestu otrzymało go na podstawie starego regulaminu austriackiego.

REKRUTACJA DOKTORANTÓW

Pochodzenie społeczne i struktura wiekowa

Doktoranci wywodzili się w większości z rodzin chłopskich, rzemieślniczych i robotniczych, przy czym największa ich liczba (40, czyli 58 %) pochodziła ze środowisk wiejskich. Niewielu doktorantów rekrutowało się z kręgów mieszczańskich i szlacheckich. Wśród promowanych był tylko jeden kapłan z tytułem hrabiowskim (S. Komorowski)²¹. Z rodzin inteligenckich wywodzili się dwaj późniejsi profesorowie: T. Kruszyński, syn docenta Akademii Rolniczej w Dublanach²², i H. Cichoński, syn inżyniera i znanego działacza w dziedzinie przemysłu metalurgicznego²³. Dla znacznej więc większości księży doktoryzowanych na UJ już sam stan duchowny stanowił niezwykłą w skutkach promocję społeczną. Wynosił ich bowiem do poziomu warstwy ogólnie szanowanej i wywierającej znaczny wpływ na życie narodowe, religijne, społeczne i kulturalne kraju. Stopień doktorski podnosił jeszcze wyżej i tak już wysoki prestiż w środowiskach, w których działali, tym bardziej że utytułowanych, księży w porównaniu do ogółu duchowieństwa nie było zbyt wielu, zarówno wśród kleru diecezjalnego, jak również zakonnego.

Spojrzenie na aneks i porównanie daty promocji z datami urodzenia i święceń prowadzi do ciekawych spostrzeżeń. Doktoryzowali się głównie księża młodzi, do trzydziestego roku życia. W tej grupie wiekowej znajdowało się trzydziestu doktorów, piętnastu w okresie galicyjskim i piętnastu po odzyska-

²⁰ Wydział Teologiczny UJK..., s. 76 — 80.

²¹ WT II 273: Akta doktorskie.

²² A. BOCHNAK, *Kruszyński Tadeusz*, [w:] PSB t. 15 s. 444.

²³ Z. KONOPCZYŃSKI, *Cichowski Henryk* [w:] PSB t. s. 28 n.

niu niepogległości. Trzech z nich uzyskało ten stopień do dwudziestego piątego roku życia (ks. P. Bober i ks. E. Król mieli wówczas po dwadzieścia cztery lata, ks. J. Szymeczko — dwadzieścia pięć). W wieku 31 — 35 lat doktoryzowało się dziewiętnastu księży, z czego w Polsce odrodzonej zaledwie siedmiu. W grupie wiekowej 35 — 40 lat osiągnęło ten stopień tylko dwóch w okresie 1880 — 1918 i aż dwunastu w latach międzywojennych, ponieważ znaleźli się wśród nich księża, którzy studiowali na uniwersytetach austriackich, ale ze względu na działania wojenne nie zdołali się już tam doktoryzować. W wieku powyżej 40 lat promowano pięciu doktorantów. Byli to księża: J. Kutowski, J. Litwin, J. Piwowarczyk, H. Ragan i M. Wojtas. Na przesunięciu w górę wieku promowanych i zmniejszenia się liczby promocji w Polsce odrodzonej w znacznej mierze zaważyło wprowadzenie magisteriów z teologii. Odtąd bowiem wielu księży poprzestawało już na tym stopniu naukowym i nie podejmowało starań o osiągnięcie doktoratu.

Największe zainteresowanie zdobywaniem wyższego stopnia naukowego przejawiali, jak już wykazano wyżej, księża młodzi do piątego roku życia kapłańskiego włącznie. Wśród promowanych było ich dwudziestu ośmiu, z nich pięciu zdołało osiągnąć doktorat w ciągu dwóch lat po święceniach (S. Trzeciak, E. Jełowicki, J. Szymeczko, E. Król, R. Saint Pierre). Na szczególną uwagę zasługuje doktorat Francuza ks. R. Saint Pierre, który osiągnął ten stopień w ciągu jednego roku. Przybył on do Krakowa w 1927 r. jako subdiakon, legitymując się już licencjatem z nauk ścisłych uzyskanym na Uniwersytecie Paryskim, ukończeniem Szkoły Politechnicznej w Paryżu oraz czteroletnimi studiami filozoficzno-teologicznymi na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Posiadał wystarczającą znajomość języka polskiego, która pozwalała mu na swobodne posługiwanie się nim w nauce. W Krakowie R. Saint Pierre studiował przez jeden rok. W 1928 r. został kapłanem, a w roku następnym odbyła się na UJ jego promocja doktorska na podstawie rozprawy z zakresu prawa kanonicznego, zatytułowanej: *De conditione apposita in contractu matrimoniali*²⁴.

Przynależność diecezjalna i zakonna

W latach 1880 — 1918 na Wydziale Teologicznym UJ promowani byli księża należący do diecezji zaboru austriackiego i działający na terenie Krakowa misjonarze św. Wincentego á Paulo, głównie ze Stradomia. Dopiero w 1918 r., ale jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, otrzymał na UJ stopień doktora teologii ks. Bolesław Wilanowski, kapłan diecezji warszawskiej. Najliczniej-

²⁴ WT II 273; *Curriculum vitae*; tamże: Dziekan Wydziału Teologicznego UJ do Ministerstwa WRiOP, Kraków 11 XII 1928; tamże: Ministerstwo WRiOP do Dziekanatu Wydziału Teologicznego UJ, Warszawa 17 XII 1928.

sza grupa doktorów rekrutowała się spośród duchowieństwa diecezji krakowskiej, które kończyło studia na UJ. W tym okresie było promowanych 18 księży tej diecezji. W znacznie mniejszej liczbie doktoryzowali się w Krakowie księża należący do pozostałych diecezji galicyjskich, a mianowicie lwowskiej (4), przemyskiej (3) i tarnowskiej (2).

Nasuwa się pytanie co przyciągało do Krakowa księży archidiecezji lwowskiej, którzy kończyli studia na miejscowym uniwersytecie i mogli tam ubiegać się o stopień doktorski. Oddziaływały w tym kierunku nie tylko znakomite tradycje Wszechnicy Jagiellońskiej, lecz także doborowa kadra profesorska. Ogółem od r. 1880 do odzyskania niepodległości w r. 1918 doktorat z teologii na UJ uzyskało 30 księży.

Po odzyskaniu niepodległości znacznie rozszerzył się teren, z którego rekrutowali się księża promowani na UJ. Pojawiły się promocje z odległych diecezji: chełmińska (1), poznańska (2), wrocławska (1) i mohylowska (1), a nawet z archidiecezji Cambrai we Francji (R. Saint Pierre). Poszerzył się także teren rekrutacji na południu Polski. Stopień doktorski uzyskali w tym czasie niektórzy księża diecezji katowickiej (3), kieleckiej (2) i sandomierskiej (1). Niewiele większa była liczba promowanych z pozostałych diecezji tego regionu, z wyjątkiem krakowskiej, a mianowicie z przemyskiej (2), tarnowskiej (2) i lwowskiej (1). Najliczniejsza grupa doktorów, podobnie jak w poprzednim okresie, wywodziła się spośród duchowieństwa diecezji, a od 1925 r. archidiecezji krakowskiej. Było ich w tym okresie 15 księży. W niewielkiej liczbie zaznaczyli się wśród promowanych księża zakonni. Misjonarzy św. Wincentego á Paulo doktoryzowało się w tym czasie czterech, jeden bernardyn (H. Ragan) z Tarnowa i jeden salezjanin (A. Łatka) z Oświęcimia. Ogółem w okresie międzywojennym promowało się na UJ 38 księży.

Łatwo zauważyć znikomą liczbę księży promowanych z niektórych diecezji i zgromadzeń zakonnych. Trzeba jednak pamiętać, że w Galicji obok Uniwersytetu Jagiellońskiego działał także Uniwersytet Lwowski ze swoim wydziałem teologicznym. W Polsce odrodzonej do tych wydziałów przybyły jeszcze trzy w nowo powstałych uniwersytetach w Warszawie, Wilnie i w Lublinie.

W całym omawianym okresie nie bez wpływu na liczbę promocji doktorskich nie tylko na Wydziale Teologicznym UJ, ale w ogóle na uniwersytetach polskich pozostawały studia wielu księży diecezjalnych i zakonnych za granicą, głównie w Rzymie, Wiedniu i Innsbrucku.

Stanowiska kościelne promowanych

Ciekawie przedstawiała się rekrutacja doktorów pod względem zajmowanego wówczas stanowiska kościelnego.

Tytuł doktorski był szczególnie atrakcyjny w środowiskach katechetów,

głównie szkół średnich, ponieważ znacznie podnosił i tak już wysoki ich prestiż zawodowy. Na 68 promowanych w omawianym okresie księży, 27 było katechetami, czyli 38,8% ogółu. Najwięcej doktoryzowało się katechetów z diecezji krakowskiej (20). Pozostali należeli do diecezji kieleckiej (S. Majcher), przemyskiej (M. Wziątek), tarnowskiej (A. Oleksik) i warszawskiej (B. Wilanowski). Wikariuszów promowało się wyraźnie mniej, bo tylko 14, z tego 10 w okresie galicyjskim. Po odzyskaniu niepodległości doktoraty z teologii uzyskało na UJ zaledwie czterech wikariuszy. Byli to: ks. J. Bańka i ks. P. Latusek (diec. katowicka), ks. P. Bober (diec. krakowska) i ks. W. Dudziak (diec. tarnowska).

Wśród promowanych znajdowało się kilku wykładowców wyższych uczelni teologicznych. Na szczególną uwagę zasługuje ks. H. Cichowski, pierwszy z Polaków promowany na doktora w zakresie teologii wschodniej na Papieskim Instytucie Orientalnym w Rzymie w 1925 r. W czasie promocji na UJ w 1928 r. był wykładowcą tej dyscypliny oraz historii Kościoła w Instytucie Misyjnym w Lublinie oraz historii teologii wschodniej i Kościoła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim²⁵. W omawianym okresie stopnie doktorskie z teologii uzyskało na UJ sześciu wykładowców seminariów duchownych. W latach 1880 — 1918 doktoryzowali się następujący kapłani: Antoni Trznadel z Przemysła (1884) oraz dwaj misjonarze: W. Michalski (1907) i K. Michalski (1910). W okresie międzywojennym promowali się księża: K. Dworak z Kielc i W. Matyka z Przemysła, którzy ukończyli studia specjalistyczne na Canisianum w Innsbrucku, ale na skutek działań wojennych nie zdołali ich tam sfinalizować doktoratami. Uczynili to dopiero w Krakowie po wojnie; pierwszy w 1919 r., a drugi w 1924 r. W 1929 r. doktoryzował się ks. M. Morawski z Włocławka²⁶. Pisząc o promocjach wykładowców seminaryjnych, trzeba podkreślić, że kadry profesorskie dla diecezjalnych lub zakonnych uczelni teologicznych były przygotowywane głównie za granicą. Wielu także doktorów promowanych w Krakowie władze kościelne kierowały następnie na uczelnie zagraniczne w celu pogłębienia specjalizacji.

Dla własnych potrzeb kadrowych Wydziału promowano w r. 1924 ks. T. Glemmę, asystenta przy katedrze historii Kościoła w Polsce, i w r. 1933 ks. J. Piwowarczyka, wykładowcę katolickiej nauki społecznej. W r. 1915 promował się ks. M. Morawski, prefekt krakowskiego Seminarium Duchownego i zastępca katechety w żeńskim seminarium nauczycielskim, który w dwa lata później wstąpił do Towarzystwa Jezusowego²⁷.

²⁵ WT II 275 jw., s. 193, 195; WT II 273: Akta doktorskie H. Cichowskiego; Z. ZIELIŃSKI, *Historia Kościoła na Wydziale Teologicznym KUL (1918 — 1968)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 15: 1968 z. 4 s. 9; B. BRZUSZEK, *Ó. Andrzej Henryk Cichowski OFM (1892 — 1936)*, „Nasza Przyszłość” 36: 1971 s. 311.

²⁶ WT II 275 jw., s. 5, 13, 85 — 87, 96, 101, 135, 141, 146, 202, 204, 206, 210; WT 273 jw.

²⁷ WT II 275 jw., s. 107, 112, 114, 180 — 183, 230 — 231; *Elenchus venerabilis cleri tam saecularis quam regularis dioeceseos Cracoviensis 1916*, s. 197; toż 1917, s. 197.

Kilku promowanych na Wydziale Teologicznym UJ legitymowało się osiągniętymi już wcześniej dyplomami doktorskimi z filozofii (J. Caputa, M. Morawski), z teologii wschodniej (H. Cichowski) lub prawa kanonicznego (J. Fijałek). Ks. S. Komorowski posiadał nawet dwa doktoraty: jeden z filozofii i drugi z prawa kanonicznego.

Wśród promowanych znajdowało się także kilku kapelanów (4). Byli to księża: E. Jełowicki w domu Skarbek-Borowskich w Hurku, J. Kaczmarczyk w zakładzie księcia A. Lubomirskiego w Krakowie, S. Pawełek u sióstr Albertynek na Kalatówkach w Zakopanem, J. Kysela — kapelan cmentarza rakowickiego. Księża ci mogli łatwiej dysponować swoim czasem i poświęcać go na studium teologii niż obarczeni katechizacją i pracą parafialną katecheci i wikariusze.

W nikłym stopniu zaznaczyli się wśród promowanych pracownicy kurii diecezjalnych i centrali organizacji katolickich. W 1886 r. uzyskał doktorat ks. C. Wądolny, notariusz Kurii Diecezjalnej w Krakowie. W 1938 r. ks. W. Klimkiewicz, sekretarz i redaktor wydawnictw Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej i Żeńskiej w jego ogólnopolskiej centrali w Poznaniu²⁸. Powstaje pytanie dlaczego tylko tylu. Składały się na to dwie przyczyny. Z jednej strony tego rodzaju prace administracyjne były bardzo czasochłonne, a z drugiej strony na te stanowiska powoływano księży posiadających już stopnie naukowe.

Z dokonanego przeglądu stanowisk zajmowanych przez księży w chwili ich promocji, wyraźnie narzuca się spostrzeżenie, że na ogół wszyscy owi księża osiągnęli stopień doktorski, łącząc naukę z różnego rodzaju zajęciami duszpasterskimi, a niekiedy dydaktycznymi w seminariach duchownych. Urlopowanych od profesjonalnych prac parafialnych i skierowanych na studia specjalistyczne na UJ było w całym omawianym okresie zaledwie ośmiu. Rekrutowali się oni z archidiecezji: mohylowskiej (H. Cichowski), lwowskiej (J. Kutowski) i Cambrai we Francji (R. Saint Pierre de la Motte) oraz z diecezji: przemyskiej (S. Komorowski, P. Rawski), chełmińskiej (T. Glemma), poznańskiej (J. Kiński) i sandomierskiej (S. Głąbiński)²⁹.

TEMATYKA DYSERTACJI DOKTORSKICH I PRZEBIEG PROMOCJI

Tematyka rozpraw doktorskich

Tytuły dysertacji pozwalają prześledzić problematykę podejmowaną przez doktorantów na przestrzeni omawianego okresu. Na 68 prac udało się ustalić tytuły 54 (w tym trzech złożonych na uniwersytetach austriackich). Tytuły dy-

²⁸ WT II 273 jw.

²⁹ WT II 275 jw., s. 49, 55, 126, 158, 180, 172, 195, 205.

sertacji pozwalają na orientację, z jakich dyscyplin teologicznych najczęściej podejmowano rozprawy. Na wybór tematów wpływały nie tylko osobiste zainteresowania kandydatów, lecz również — i to w niemałym stopniu — sława naukowa profesorów. Największym wzięciem cieszyła się grupa historyczno-kanoniczna (21 tematów). W następnej kolejności znajdowało się studium biblijne (15) i grupa dogmatyczno-apologetyczna (12). Pełne brzmienia tytułów prac odnotowano w aneksie.

Większość rozpraw doktorskich pozostała w rękopisach lub maszynopisach, złożonych w archiwum uniwersyteckim. Opublikowano drukiem zaledwie 12 prac, z tego do 1914 r. tylko trzy: (S. Szydelskiego oraz K. i W. Michalskich CM). Wśród rozpraw wydrukowanych najwięcej ukazało się o tematyce historyczno-kanonicznej, dotyczącej głównie dziejów Kościoła w Polsce (5). Po dwie prace opublikowano z dziedziny apologetyki i teologii moralnej oraz po jednej z egzegezy biblijnej, patrologii i katolickiej nauki społecznej.

Warto zaznaczyć, że większość z ogólnej liczby opublikowanych rozpraw została wydrukowana w latach trzydziestych XX stulecia. Niektóre spośród nich, mimo upływu czasu, nie straciły na swej wartości i nadal są wykorzystywane. Trzeba tu wymienić prace: J. Bańki o reformacji protestanckiej i odrodzeniu katolickim w dekanacie pszczyńskim na tle stosunków kościelnych Śląska, T. Glemmy o historiografii diecezji chełmińskiej, W. Klimkiewicza poświęconej kard. M. Ledóchowskiemu oraz J. Piewowarczyka o kryzysie społeczno-gospodarczym w świetle zasad katolickich.

Warto odnotować ciekawe spostrzeżenie, że kilku księży, późniejszych profesorów uniwersyteckich doktoryzowało się na podstawie prac o tematyce zupełnie różnej od podjętych już wcześniej studiów specjalistycznych i kontynuowanych w późniejszej pracy naukowo-dydaktycznej: ks. P. Stach w latach 1911 — 1914 studiował w Rzymie nauki biblijne, a w r. 1917 przedstawił na UJ rozprawę doktorską z zakresu prawa kanonicznego; dwa lata później podjął wykłady z Pisma św. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego³⁰. Ks. W. Michalski CM wykładał Pismo św. w seminarium duchownym swego zgromadzenia; w r. 1907 uzyskał doktorat na podstawie pracy z dziedziny historii Kościoła w Polsce, później zaś nadal specjalizował się w biblistyce³¹.

Powstaje pytanie, co było przyczyną, że księża ci wybierali problematykę dysertacji tak różną od dziedziny, w której się specjalizowali. Różne czynniki mogły oddziaływać przy dokonywaniu tego wyboru. Nie można wykluczyć roli osobistych zainteresowań lub atrakcyjności seminarium naukowego prowadzonego przez cenionego profesora. Przełożeni, kierując uzdolnionych księży na studia specjalistyczne, na ogół uwzględniali ich zainteresowania naukowe.

³⁰ WT II 273 jw.: L. GRZEBIEN, *Stach Piotr*, [w:] SPTK t. 7 s. 155; *Wydział Teologiczny UJK*,... s. 123.

³¹ WT II 273 jw.: A. SCHLETZ, *Michalski Wilhelm Wincenty*, [w:] PSB t. 20 s. 603 — 605; S. JANACZEK, *Michalski Wilhelm Wincenty*, [w:] SPTK t. 6 s. 464.

Niekiedy jednak aktualne potrzeby kadrowe uczelni powodowały odpowiednie ukierunkowanie studiujących.

Obok wymienionych wyżej księży wypada wspomnieć także o wykładowcach uniwersyteckich i seminaryjnych, którzy już po uzyskaniu doktoratu podejmowali z woli przełożonych studia specjalistyczne w innych dyscyplinach teologicznych. Ks. A. Bielenin po uzyskaniu doktoratu na podstawie rozprawy z zakresu prawa kanonicznego specjalizował się w językach wschodnich³². Ks. T. Kruszyński po przedstawieniu pracy z zakresu studium biblijnego Nowego Testamentu kształcił się następnie w historii sztuki i liturgiki zabytkowej³³. Podobnie było z dalszymi studiami i późniejszą pracą dydaktyczno-naukową księży: J. Kaczmarczyka³⁴, T. Petrzyka CM³⁵ i C. Wądolnego³⁶.

Akt promocji i promotorzy

Po przyjęciu rozprawy naukowej i pomyślnym złożeniu rygorozów Rada Wydziału dopuszczała doktoranta do uroczystej promocji. Bezpośrednio przed nią, wedle wymogów prawa kanonicznego, kandydat składał przed biskupem diecezjalnym trydencko-watykańskie wyznanie wiary. Według austriackiego prawa uniwersyteckiego promocji dokonywał jeden z profesorów zwyczajnych *per turnum* pod przewodnictwem rektora i w obecności dziekana Wydziału Teologicznego. Nowo promowany doktor otrzymywał dyplom opatrzone pieczęcią uniwersytetu oraz własnoręcznymi podpisami rektora, dziekana i promotora³⁷. Dyplom wraz z kopiami był wydrukowany w języku łacińskim. Nazwisko nowo promowanego wpisywano do albumu doktorów UJ.

Warto wspomnieć o szczególnie uroczystym nadaniu tytułu doktorskiego ks. P. Rawskiemu z diec. przemyskiej, zastępcy nauczyciela filologii klasycznej w III Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, który jako jedyny na Wydziale Teologicznym UJ był promowany „sub auspiciis Imperatoris”. Promocja ta odbyła się 30 marca 1895 r. o godz. 12⁰⁰ w auli uniwersyteckiej Collegium Novum. Jako przedstawiciel cesarza wziął w niej udział i wygłosił przemówienie starosta krakowski Kazimierz Laskowski, który wręczył nowo wypromowanemu doktorowi sygnet z inicjałami imion cesarskich. Był to podarunek od władcy. Uroczystość uświetniała orkiestra 13. Pułku Piechoty z Krakowa³⁸. Na tego rodzaju uroczystą promocję, będącą szczególnym wy-

³² AKM: Personalia A 1104 (ankieta personalna); WT II 273 jw.

³³ ArUJ S II 619: *Curriculum vitae*; WT II 273 jw.

³⁴ WT II 273 jw.; J. ZIELIŃSKI, *Kaczmarczyk Józef Karol*, [w:] PSB t. 11 s. 382 — 383; M. JAGOSZ, *Kaczmarczyk Józef Karol*, [w:] SPTK t. 6 s. 11.

³⁵ WT II 273 jw.

³⁶ WT 273 jw.; K. GABRYEL, *Wądolny Czesław*, [w:] SPTK t. 4 s. 400.

³⁷ *Die österreichischen Universitätsgesetze...*, nr 615.

³⁸ WT II 279: Prodziekan Wydziału Teologicznego do Senatu c. k. Uniwersytetu w Krakowie, Kraków 6 VIII 1894; tamże: Namiestnictwo we Lwowie do Senatu c. k. Uniwersytetu w Krakowie,

różnieniem, cesarz na przedstawienie senatu zezwalał jedynie tym doktorantom, którzy „studia gimnazjalne i uniwersyteckie odbyli bez wyjątku z postępek znakomitym, a egzamina ściśle w celu uzyskania godności doktora złożyli także bez wyjątku z postępek celującym”³⁹.

W okresie międzywojennym promocja miała następować dopiero po wydrukowaniu rozprawy. Rada Wydziału mogła jednak zezwalać na opublikowanie tylko części pracy w wielkości przynajmniej trzech arkuszy drukarskich⁴⁰. W praktyce jednak opublikowanych zostało zaledwie dziewięć rozpraw, reszta pozostała w maszynopisach przechowywanych w archiwum uniwersyteckim.

Nasuwa się pytanie, w jaki sposób formowała się instytucja promotora w znaczeniu dzisiejszym, jako tego, który prowadził pracę doktoranta, a następnie dokonywał jego promocji. Austriackie przepisy uniwersyteckie stanowiły, jak już wyżej zaznaczono, że promotorem winien być profesor zwyczajny, sprawujący tę funkcję na zasadzie kolejności. Wypada nadmienić, że na Wydziale Teologicznym UJ nie zawsze przestrzegano tej zasady. Nie wydaje się, aby czynione od niej odstępstwa wprowadzono ze względu na umożliwienie promocji głównemu referentowi rozprawy, co jednak w pojedynczych wypadkach chyba się zdarzało. Na przestrzeni lat 1880 — 1939 najwięcej doktorów wypromowali księża: J. Fijałek — dziewięciu; T. Gromnicki, M. Sieniatycki, A. Bystrzonowski — po ośmiu; J. Kaczmarczyk — sześciu; J. Archutowski — pięciu; F. Gabryl, K. Zimmermann, W. Knapiński — po trzech; S. Spis, J. Pelczar, W. Chotkowski, A. Trznadel, K. Michalski, T. Glemma — po dwóch; Z. Lenkiewicz, S. Pawlicki i W. Wicher — po jednym. Wprowadzona na Wydziale Teologicznym UJ rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań i Oświaty z 23 maja 1906 r. instytucja seminariów naukowych⁴¹ w dużej mierza zaważyła na kształtowaniu się praktyki prowadzenia pracy doktorskiej przez profesora. Omówione już rozporządzenie Ministerstwa WRiOP z 1924 r. ustanawiało promotorem głównego referenta rozprawy doktorskiej⁴². Promotor ten dokonywał promocji, podobnie jak w okresie galicyjskim, w obecności rektora i dziekana Wydziału Teologicznego w „formie uświęconej tradycją Uniwersytetu Jagiellońskiego”⁴³. Trzeba podkreślić, że forma ta, wywodząca się jeszcze z czasów galicyjskich, z niedużymi zmianami jest stosowana jeszcze obecnie na uniwersytecie. Wiele światła na formowanie się dzisiejszej roli promotora rzu-

Lwów 6 III 1885; program promocji ks. P. Rawskiego; pokwitowanie wystawione przez F. Konopaskę za muzykę orkiestry 13. Pułku Piechoty w czasie promocji ks. Rawskiego, Kraków 30 III 1895.

³⁹ *Die österreichischen Universitätsgesetze...*, nr 500; *Zbiór najważniejszych przepisów...*, s. 96 n.

⁴⁰ WT II 271: projekt regulaminu, § 9.

⁴¹ WT II 73: Ministerstwo Wyznań i Oświaty do dziekanatu Wydziału Teologicznego c.k. Uniwersytetu w Krakowie, Wiedeń 23 V 1906. Przy katedrach historii Kościoła i filozofii chrześcijańskiej seminaria naukowe działały już od 1888 r.

⁴² Dz. Urz. Min. WRiOP 7:1924 nr 20 poz. 207.

⁴³ WT II 271: projekt regulaminu, § 10.

ca odpowiedź Wydziału Teologicznego UJ na pismo Ministerstwa WRiOP w sprawie doktorantów z 1933 r. Teologowie krakowscy napisali wówczas, że nie są wskazane specjalne wykłady ani seminaria dla doktorantów ze względu na zbyt małą liczbę kandydatów. Stwierdzono przy tym, że wykłady i seminaria prowadzone przez profesorów najzupełniej wystarczają im do gruntownego opanowania swego przedmiotu specjalnego i nauczania się metodycznej pracy naukowej. Mocno podkreślono natomiast ważność „indywidualnego” kierowania doktoranta przez profesora, który mu „jako jednostce daje wskazówki potrzebne w ciągu przygotowania pracy doktorskiej”⁴⁴. W okresie międzywojennym coraz częściej na Wydziale Teologicznym UJ przyjmowała się praktyka promowania doktoranta przez tego samego profesora, który na prowadzonym przez siebie seminarium kierował jego pracą.

NOSTRYFIKACJE DYPLOMÓW ZAGRANICZNYCH

Księża ubiegający się o katedrę na uniwersytetach państwowych, a posiadający stopień doktorski uzyskany na uczelniach zagranicznych, zobowiązani byli do nostryfikowania swego dyplomu na jednym z krajowych wydziałów teologicznych. Ze względu na stosunkowo licznych duchownych studiujących w Rzymie zagadnienie to dotyczyło głównie dyplomów uzyskanych w papieskich uniwersytetach i kolegiach. W okresie galicyjskim sposób nostryfikacji ustalał reskrypt austriackiego Ministerstwa Wyznań i Oświaty z 6 czerwca 1850 roku. Doktor pragnący nostryfikować dyplom zagraniczny zwracał się w tym celu do kolegium profesorskiego danego wydziału i przedstawiał mu przebieg swoich studiów gimnazjalnych i uniwersyteckich oraz sposób postępowania przy uzyskiwaniu tego dokumentu. Kolegium decydowało o uznaniu jego dotychczasowych studiów jako odpowiadających austriackim wymogom do uzyskania stopnia doktorskiego lub określało warunki, od których uzależniało nostryfikację. Petent mógł otrzymać polecenie złożenia egzaminów ścisłych, wymaganych do uzyskania doktoratu w państwie austriackim. Na wniosek kolegium profesorskiego Ministerstwo Wyznań i Oświaty zezwalało na zmniejszenie liczby rygorozów lub nawet całkowite od nich zwolnienie. Po wypełnieniu nałożonych warunków lub uzyskaniu od nich dyspenzy rektor uniwersytetu bez przeprowadzania aktu promocji i bez sporządzania nowego dyplomu stwierdzał, że określony dokument zagraniczny nadaje takie same uprawnienia akademickie, jakie przysługują dyplomom danego wydziału teologicznego⁴⁵.

Minister Wyznań i Oświaty w rozporządzeniu z dnia 6 września 1895 r.

⁴⁴ WT II 271: Dziekanat Wydziału Teologicznego do Rektoratu UJ, Kraków 6 XII 1933.

⁴⁵ *Die österreichischen Universitätsgesetze...*, nr 506; *Zbiór najważniejszych przepisów...*, s. 101 — 103.

określił jednolity sposób postępowania przy nostryfikacji dyplomów doktorskich uzyskanych na uniwersytecie Gregoriańskim, w rzymskim Seminarium św. Apolinarego i w Collegium Urbanum de Propaganda Fide. Odtąd nie wymagano dla nich zezwolenia ministerialnego, jeżeli ubiegający się ukończyli pomyślnie gimnazjum i przedłożyli świadectwo dojrzałości oraz „należycie” odbyli studia teologiczne albo na jednym z austriackich wydziałów, albo w jednym z wyżej wymienionych zakładów teologicznych w Rzymie. Kandydaci zostali zobowiązani do złożenia rygorozów z prawa kanonicznego i historii Kościoła; jeżeli zaś wykazywali się doktoratem lub licencjatem z prawa — tylko egzaminu z historii. Kandydaci, którzy spełniali wymienione wyżej warunki odnośnie do studiów, a posiadali stopień doktora teologii uzyskany w Kolegium dominikańskim Santa Maria sopra Minerva, przeorganizowanym później i przemianowanym na Collegium Pontificium Internationale „Angelicum”, byli zwolnieni od rygorozum z apologetyki i dogmatyki. Natomiast tych, którzy legitymowali się doktoratem z prawa kanonicznego otrzymanym na wydziałach prawnych Uniwersytetu Gregoriańskiego lub w Seminarium św. Apolinarego, dyspensowano od egzaminu ścisłego tego przedmiotu. W wypadkach, jeżeli ubiegający się o nostryfikację odznaczał się wybitną działalnością naukową można było stosować daleko idące ułatwienia. Przepisy te znowelizowano 8 kwietnia 1903 r., wprowadzając ponadto obowiązek przedłożenia rozprawy naukowej przed przystąpieniem do powyższych rygorozów⁴⁶. Od 1914 r. wymagano jeszcze złożenia egzaminu z języka arabskiego i syrochaldejskiego⁴⁷. Skład komisji egzaminacyjnej był taki sam jak przy doktoratach. Jedynie gdy rygorozum obejmowało samą tylko historię Kościoła, w jej skład wchodził: dziekan jego przewodniczący, „fachowy” profesor i komisarz biskupi. Rygorozum to trwało godzinę⁴⁸.

Po odzyskaniu przez naród niepodległego bytu Ministerstwo WRiOP rozporządzeniem z dnia 3 kwietnia 1924 r. ustaliło nowy tryb postępowania przy nostryfikacji dyplomów naukowych uzyskanych w uczelniach zagranicznych. Kandydat chcący mieć swój zagraniczny dyplom równoważny z odpowiednim dokumentem, uzyskanym w uczelniach polskich, wnosił do Rady Wydziału podanie z następującymi załącznikami: metryką chrztu, dowodem obywatelstwa polskiego, życiorysem, oryginalnym świadectwem dojrzałości uprawniającym do studiów akademickich oraz świadectwami moralności, ukończenia studiów i złożenia egzaminów w uznawanych przez państwo polskie uczelniach zagranicznych wraz z oryginalnym dyplomem doktorskim tam uzyskanym. Zasadniczym warunkiem nostryfikacji było złożenie przez kandydata w tej samej

⁴⁶ *Die österreichischen Universitätsgesetze*..., nr 512, 615; *Zbiór najważniejszych przepisów*..., s. 208, 213 — 216.

⁴⁷ WT II 278: Ministerstwo Wyznań i Oświaty do Dziekanatu Wydziału Teologicznego c. k. Uniwersytetu w Krakowie, Wiedeń 16 III 1914.

⁴⁸ *Zbiór najważniejszych przepisów*..., s. 214 — 216.

uczelni wszystkich egzaminów przepisanych przez regulamin studiów do uzyskania stopnia doktorskiego. Rada wydziału posiadała jednak prawo uznawania egzaminów zagranicznych i zwalniania kandydata od ich powtarzania w całości lub w części. Mogła zażądać od niego wysłuchania określonej liczby wykładów⁴⁹. Rozporządzenie Ministra WRiOP z 14 marca 1938 r. domagało się ponadto przedłożenia przez kandydata rozprawy, która była podstawą uzyskania stopnia doktorskiego za granicą. W wyniku pomyślnego przebiegu nostryfikacji dziekan wydziału umieszczał na zagranicznym dyplomie klauzulę, zaświadczącą równoznaczność tego dokumentu z dyplomami uzyskanymi na właściwym fakultecie uniwersytetu polskiego. Klauzula ta, podobnie jak w okresie austriackim, oprócz podpisu dziekana była opatrzona podpisem rektora i pieczęcią uczelni. W razie niepomyślnego wyniku egzaminów nostryfikacyjnych można je było powtórzyć. Dopuszczenie do rygorozów po raz trzeci wymagało już zezwolenia Ministerstwa WRiOP, udzielonego na wniosek Rady Wydziału⁵⁰. Warto podkreślić, że na Wydziale Teologicznym UJ nie było wypadków powtarzania egzaminów przy nostryfikacji dyplomów zagranicznych⁵¹.

Trzeba tu nadmienić także o nostryfikacji zawierającej się w samym akcie powołania na katedrę uniwersytecką. Mianowanie na stanowisko profesora zwyczajnego lub nadzwyczajnego w państwowej wyższej uczelni pociągało za sobą na mocy samego prawa uznanie równoważności posiadanych przez powoływanego zagranicznych stopni akademickich⁵². Warto wspomnieć, że sprawa ta była dokładnie rozpatrywana przez uniwersytet w Krakowie i we Lwowie w latach 1877 — 1878 w związku z mianowaniem ks. J. Pelczara profesorem zwyczajnym historii Kościoła i prawa kanonicznego na krakowskim Wydziale Teologicznym⁵³.

Na podstawie zachowanych materiałów archiwalnych UJ udało się ustalić osiemnaście przewodów nostryfikacyjnych, przeprowadzonych w omawianym okresie na tamtejszym Wydziale Teologicznym. W latach 1880 — 1918 było ich osiem. Nostryfikowali w tym czasie swoje dyplomy, uzyskane na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, następujący księża: wspomniany już Józef Rychlak w 1886 r.⁵⁴; Karol Nikiel, sekretarz biskupa, późniejszy kanclerz kurii krakowskiej — 1904⁵⁵; Julian Gołąb, wikariusz parafii św. Krzyża, późniejszy wykładowca historii Kościoła na UJ, a następnie proboszcz kolegiaty św. Mikołaja w Krakowie — 1908⁵⁶. Dyplom z Gregorianum nostryfikowali

⁴⁹ Dz. Urz. Min. WRiOP 7:1924 nr 9 poz. 84.

⁵⁰ Tamże, 21 : 1938 nr 3 poz. 65.

⁵¹ WT II 278: Dziekanat Wydziału Teologicznego UJ do Rektoratu Politechniki Lwowskiej, Kraków 28 VI 1935.

⁵² Dz. Urz. Min. WRiOP 21 : 1938 nr 3 poz. 65.

⁵³ WT II 278: Wydział Teologiczny UJK do Wydziału Teologicznego UJ, Lwów 8 I 1878.

⁵⁴ WT II 275: jw., s. 20; WT II 278: nostryfikacje dyplomów doktorskich.

⁵⁵ WT II 275 jw., s. 80; M. JAGOSZ, *Nikiel Karol*, [w:] SPTK t. 6 s. 547.

⁵⁶ WT II 275 jw., s. 88 — 89; L. GRZEBIEN, *Gołąb Julian*, [w:] SPTK t. 5 s. 467 n.

na UJ także księża: Franciszek Barda, prefekt krakowskiego Gimnazjum św. Anny, późniejszy profesor teologii moralnej w poznańskim Seminarium Duchownym, rektor Instytutu Polskiego w Rzymie, rektor Seminarium Duchownego w Krakowie, wreszcie biskup przemyski (1933 — 1964) — w r 1909⁵⁷, Mariusz Skibniewski TJ, wykładowca historii Kościoła w kolegium jezuickim w Czechowicach—Dziedzicach, późniejszy profesor historii Kościoła Wschodniego na Papieskim Instytucie Orientalnym w Rzymie — w r. 1916⁵⁸.

W r. 1899 nostryfikował na Wydziale Teologicznym UJ swój „rzymski” dyplom doktorski, uzyskany w afiliowanym do Uniwersytetu Gregoriańskiego jezuickim Kolegium Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie ks. Andrzej (Roman Aleksander) hr. Szeptycki, wykładowca teologii moralnej w studium zakonnym bazylianów w Krystopolu, biskup-nominat obrz. grec. w Stanisławowie, późniejszy metropolita lwowski⁵⁹.

Z innych uczelni zagranicznych nostryfikowano wówczas tylko dwa dyplomy, a mianowicie ks. Arnolda hr. zu Lippe (Uniwersytet Sapienza w Rzymie — 1881) i ks. Władysława Chotkowskiego, profesora historii Kościoła na UJ (Uniwersytet w Münster — 1883)⁶⁰.

W okresie międzywojennym nostryfikowało w Krakowie swoje dyplomy dziesięciu księży, z tego sześciu, którzy uzyskali stopnie doktorskie w Papieskim Instytucie Międzynarodowym Collegium Angelicum w Rzymie. Dyplomy otrzymane w tej uczelni dominikańskiej nostryfikowali na UJ następujący kapłani. W r. 1925 nostryfikował swój dyplom ks. Karol Kozłowski, późniejszy rektor krakowskiego Seminarium Duchownego. W r. 1930 uzyskał nostryfikację ks. Eugeniusz Florkowski, późniejszy profesor UJ (historia dogmatów i patrologia), Papieskiego Wydziału Teologicznego (historia dogmatów, apologetyka, teologia wschodnia i porównawcza), Papieskiej Akademii Teologicznej (historia dogmatów, apologetyka) rektor Metropolitalnego Seminarium Duchownego. W tym samym roku (1930) uznano za równoważny z dyplomem doktorskim UJ tego rodzaju dokument ks. Edwarda Zachera, katechety gimnazjalnego, następnie proboszcza w Wadowicach. W r. 1936 uzyskał nostryfikację swego dyplomu z teologii, wystawionego przez Wydział Teologiczny Angelicum, ówczesny docent na Wydziale Filozoficznym tej uczelni, wykładający tam wtedy logikę formalną i metodologię nauk, o. Józef Franciszek (zak. Innoenty Maria) Bocheński, dominikanin, późniejszy znany filozof nauki, profesor Katolickiego Uniwersytetu we Fryburgu szwajcarskim. Dyplomy doktorskie z Angelicum nostryfikowali również księża: Julian Groblicki, późniejszy profesor teologii pastoralnej i homiletyki na PWT, następnie biskup pomocni-

⁵⁷ WT II 278: nostryfikacje dyplomów doktorskich; T. ŚLIWA, *Barda Franciszek*, [w:] SPTK t. 5 s. 80 n.

⁵⁸ WT II 278 jw.; L. GRZEBIEŃ, *Skibniewski Mariusz*, [w:] SPTK t. 7 s. 106.

⁵⁹ WT II 278 jw.; IRŚLAW R., *O. Andrzej Szeptycki, biskup nominat stanisławowski*, „Gazeta Kościelna” 7: 1899 s. 121 n.

⁶⁰ WT II 278 jw.; T. GLEMMMA, *Chotkowski Władysław*, [w:] PSB t. 3 s. 430 — 432.

czy w Krakowie — 1938, oraz Ignacy Różycki, późniejszy docent UJ w zakresie teologii dogmatycznej, profesor PWT w Krakowie i ATK — 1939⁶¹.

Z innych zagranicznych uczelni nostryfikowano w tym okresie zaledwie cztery dyplomy. Ks. Kazimierz Kowalski, profesor filozofii i etyki społecznej w Seminarium Duchownym w Poznaniu, późniejszy biskup chełmiński, nostryfikował w 1930 r. swój dyplom uzyskany na Katolickim Uniwersytecie w Louvain⁶². W r. 1934 nostryfikował swój dyplom, otrzymany w r. 1925 na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, ks. Marian Michalski, późniejszy docent teologii fundamentalnej UJ, wykładający tam tę dyscyplinę i historię dogmatów, następnie profesor teje historii i patrologii na PWT w Krakowie i ATK⁶³. Ks. Władysław Pajak, katecheta w szkole powszechnej w Będzinie, nostryfikował w 1935 r. swój dyplom doktorski, uzyskany w dominikańskim Kolegium Filozoficzno-Teologicznym w Saulchoir-Tournai w Belgii. W r. 1939 nostryfikował swój dyplom otrzymany w 1926 r. w państwowym uniwersytecie Canisianum w Innsbrucku, ks. Szczepan Sobalkowski, profesor teologii moralnej w Seminarium Duchownym w Kielcach, późniejszy tamtejszy biskup pomocniczy⁶⁴.

*

*

*

Krakowski Wydział Teologiczny, znany ze znakomitych tradycji i wysokiego poziomu naukowego, promieniował nie tylko na ziemię polskie, ale nawet daleko poza ich granice i przyciągał do Wszechnicy Jagiellońskiej księży, którzy w jej murach chcieli być promowani na doktorów teologii lub nostryfikować swoje dyplomy zagraniczne. Trzydziestu pięciu spośród promowanych na tym Wydziale w latach 1880 — 1939 zasiłło kadry naukowo-dydaktyczne dwudziestu ośmiu uczelni, w tym dziesięciu uniwersytetów i akademii. W okresie międzywojennym nie było w Polsce ani jednego wydziału teologicznego, na którym by nie pracowali doktorzy teologii UJ. Wielu z nich wniosło swój znaczny wkład do skarbcza polskiej myśli teologicznej. Sumaryczny przegląd faktów przedstawionych powyżej został zestawiony w aneksie⁶⁵.

⁶¹ WT II 17: protokoły z posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego UJ 19 VI 1925, 23 III i 23 V 1930, 22 V 1936, 23 III 1939; WT II 278 jw.; *Elenchus... archidieceseos Cracoviensis 1949*, s. 22; *Katalog kościołów i duchowieństwa archidiecezji krakowskiej 1958*, s. 29; toż, 1962 s. 17, 18, 129; toż, 1967 s. 33, 34; toż, 1977 s. 39, 40; toż, 1983 s. 53.

⁶² WT II 278 jw.; B. ZAKRZEWSKI, *Kowalski Kazimierz Józef*, [w:] SPTK t. 6 s. 166n.

⁶³ WT II 278 jw.; *Elenchus [...] archidieceseos Cracoviensis 1949*, s. 22; *Katalog [...] archidiecezji krakowskiej 1962*, s. 18; toż, 1967 s. 34.

⁶⁴ WT II 278 jw.; W. ŁYDKA, *Sobalkowski Szczepan*, [w:] SPTK t. 7 s. 129.

⁶⁵ Aneks został opracowany na podstawie następujących źródeł archiwalnych: WT II 273: te czki akt doktorskich; WT II 275: *Elenchuse examinum*; ArUJ S II 519: *Liber promotionum Universitatis Jagellonicae* nr 726, 772, 921, 1423, 1481; S II 520 nr 1801, 1802, 1846, 1910, 2554, 2574, 2587, 2654, 2940, 3276; S. II 521 nr 3585, 3609, 3630, 3712, 3868, 4351, 4518, 4519, 4605, 4738, 4750,

ANEKS

DOKTORZY TEOLOGII PROMOWANI NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM
W LATACH 1880 — 1939

(Układ chronologiczny według daty promocji)

Lp.	Imię Nazwisko	Rok i miej- sce urodze- nia	Rok święceń	Data promocji i nazwisko pro- matora	Tytuł dyser- tacji	Przynależ- ność diecez- jalna lub za- konna	Stanowisko w czasie promo- cji
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Antoni TRZNA- DEL	1857 Odrzykoń	1879	7 XI 1884 Stanisław Spis	<i>De veritate et essentia Sacrifici Missae</i>	Przemysł	profesor dog- matyki i prefekt w Sem. Duch. w Przemysłu
2.	Antoni WÓJCI- KOWSKI	1849 Jasienica	1880	3 VII 1885 Zygmunt Lenkiewicz	<i>De primatu Romani Ponti- ficis</i>	Lwów	wikariusz w Olesku
3.	Czesław WĄDOL- LNY	1859 Mucharz	1881	9 XII 1886 Józef Pelczar	<i>De fide He- breorum de immortalitate animae et de resurrectione corporum</i>	Kraków	notariusz Kurii Biskupiej w Kra- kowie
4.	Jan FIJAŁEK	1864 Pogwizdów	1887	26 VI 1891 Władysław Chotkowski	<i>De gestis statu- tisque synodali- bus episcopopo- rum Vladisla- viensium medii aevi observatio- nes criticae</i>	Kraków	dr prawa ka- nonicznego, spo- wiednik w koś- ciele NMP i kate- cheta II Szkoły Ludowej św. Barbary w Kra- kowie
5.	Tomasz MISICKI	1866 Przeworsk	1889	1 II 1892 Stefan Pawlicki CR	<i>De decreto Concilii Tri- dentini de inter- pretandis Sacris Scripturis</i>	Zgromadze- nie Misji	

4796, 4942, 5088, 5113, 5121, 5142, 5289, 5312; S. II 522 nr 5503, 5519, 5591, 5614, 5616, 5678, 5916, 6023, 6038, 6212, 6362, 6465, 6466, 6752, 7090; S II 523 nr 7641, 7783, 8204, 8270, 8271, 8884, 9015, 9104, 9249, 9250; S. 524 nr 9365, 9685, 9740, 9752, 9819, 9820, 9847; AKM: Personalia A 89, 157, 210, 323, 377, 387, 424, 427, 444, 457, 552, 601, 665, 886, 1055, 1062, 1064, 1084, 1104, 1154, 1205, 1407.

1	2	3	4	5	6	7	8
6.	Franciszek GOŁBA	1862 Bachowice	1886	14 VI 1894 Tadeusz Gromnicki	<i>De authentica oraculorum Isaiae pro- phetarum</i>	Kraków	wikariusz w pa- rafii św. Floria- na w Krakowie
7.	Stefan Juliusz Maria hr. z Liptowa i Orawy KOMO- ROWSKI	1863 Bilinka	1888	14 VI 1894 Tadeusz Gromnicki	<i>De essentia Sacrifici Missae</i>	Przemyśl	dr filozofii i pra- wa kan.
8.	Franciszek ŚWIDERSKI	1857 Jasło	1882	23 VII 1894 Józef Pelczar	<i>Dissertatio de peccati originalis existentia et propagatione</i>	Kraków	katecheta Wyższej Szkoły Re- alnej w Krakowie
9.	Paweł RAWSKI	1863 Wielowieś	1888	30 III 1895 Stanisław Spis, promocja „sub auspiciis Impe- ratoris”	<i>De evolutio- ne seu de ortu et progres- su religionis christianae</i>	Przemyśl	zastępca nauczy- ciela filologii klasycznej w III Gimnazjum w Krakowie
10.	Józef Karol KACZ- MARCZYK	1871 Nowy Targ	1894	15 VII 1899 Władysław Knapiński	<i>Przedmiot najwyższego szczęścia</i>	Kraków	Kapelan w za- kładzie księcia A. Lubomirskie- go w Krakowie
11.	Józef CAPUTA	1865 Lipowa	1889	24 VII 1899 Władysław Knapiński	<i>Przewodnie idee w wycho- waniu</i>	Kraków	dr filozofii, wi- kariusz kościoła NMP i katecheta Szkoły Realnej w Krakowie
12.	Józef KULINOW- SKI	1864 Wojnicz	1889	21 X 1899 Władysław Chotkowski	<i>Św. Katarzyna Sieneńska wobec Stolicy Apostolskiej</i>	Kraków	kapelan i katecheta w Zakładzie SS. Urszulanek w Krakowie
13.	Stanisław Kostka TRZECIAK	1873 Rudna Wielka	1898	13 VII 1900 Tadeusz Gromnicki		Kraków	wikariusz w Myślenicach
14.	Andrzej KOŚCIOŁEK	1873 Siercza	1897	4 VII 1903 Antoni Trznadel		Kraków	wikariusz w Łętowni
15.	Szczepan SZYDELSKI	1872 Sokołów	1896	16 XI 1905 Władysław	<i>Z walki o nad- przyrodzony</i>	Lwów	wikariusz kate- dry lwowskiej

1	2	3	4	5	6	7	8
		Małopolski		Knapiński	<i>charakter Biblii</i> , Lwów 1904 ss. 88		
16.	Władysław VRANA	1875 Podbiel (na Orawie)	1897	6 VII 1906 Antoni Trznadel		Kraków	katecheta w Szkole Wydziałowej św. Scholastyki w Krakowie
17.	Wilhelm Wincenty MICHAŁSKI	1879 Huta Laury (Siemianowice Śl.)	1903	10 VII 1907 Franciszek Gabryl	<i>Hozjusz i reformacja w Polsce w latach 1551 — 1558 na podstawie jego własnej korespondencji dotąd opublikowanej</i> , Poznań 1907 ss. 103 (odb. z „Przeгляdu Kościelnego”)	Zgromadzenie Misji	wykładowca Pisma św. w misjonarskim Sem. Duch. w w Krakowie
18.	Andrzej MOLIŃSKI	1876 Żywiec	1901	5 III 1910 Maciej Sieniatycki	<i>Argumentis a sacris Scripturis et aliunde petitio ostendere, quomodo in singulis historiae Hebreorum aetatibus lectio S. Sripturae publica et privata ad effectum deducebatur vel negligebatur</i>	Kraków	katecheta IV Gimnazjum Realnego w Krakowie
19.	Eustachy JEŁOWICKI	1884 Lwów	1908	10 III 1910 Tadeusz Gromnicki		Lwów	kapelan w domu Skarbek-Borowskich w Hurku.
20.	Karol Józef MICHAŁSKI	1881 Wirki (Śląsk)	1906	28 VI 1910 Franciszek Gabryl	<i>Episcopi i prezbiterat w Piśmie św. Nowego Testamentu</i> , Poznań 1910, ss. 66	Zgromadzenie Misji	wykładowca dogmatyki w Sem Duch. Misjonarzy w Krakowie

1	2	3	4	5	6	7	8
					(odb. z Miesięcznika Kościelnego „Unitas”)		
21.	Jan Kanty SZYMECZKO	1885 Dworyk/Oświęcimia	1908	7 XII 1910 Kazimierz Zimmermann	<i>Jurysdykcja biskupia w Polsce</i>	Kraków	wikariusz w Wadowicach
22.	Tadeusz KRUSZYŃSKI	1884 Dublany	1907	20 XI 1911 Franciszek Gabryl	<i>Przypowieść Pana Jezusa o dobrym Pasterzu J 10,1 — 21</i>	Kraków	katecheta gimnazjalny w Wieliczce
23.	Jan Władysław KRZEMIEŃSKI	1887 Jadowniki Podgórne	1910	12 VI 1914 Jan Fijałek	<i>Podstawa prawna przesładowań chrześcijańskich w państwie rzymskim</i>	Kraków	katecheta męskiego Sem. Naucz. w Białej
24.	Marian MORAWSKI	1881 Budapeszt	1910	11 VI 1915 Maciej Sieniatycki		Kraków	prefekt Sem. Duch. w Krakowie, katecheta suplent w żeńskim Sem. Naucz.
25.	Alfons BIELENIN	1885 Brzeszcze	1908	11 VI 1915 Kazimierz Zimmermann	<i>Naruszenie i obrona przywiłoku kanonu w Polsce w XIII w.</i>	Kraków	katecheta w XXIV Szkole Powszechnej w Krakowie
26.	Jan CZUJ	1886 Borzęcin	1912	22 III 1916 Jan Fijałek		Tarnów	wikariusz parafii katedralnej w Tarnowie
27.	Franciszek KARABUŁA	1886 Tonie	1913	23 V 1917 Antoni Bystronowski	<i>Sługa Boży</i>	Kraków	wikariusz w Łodygowicach
28.	Jan KUTOWSKI	1876 Trzebiecz	1906	27 VI 1917 Tadeusz Gromnicki		Lwów	Student na Wydz. Teol. UJ
29.	Piotr Stanisław STACH	1886 Ujanowice	1911	6 XI 1917 Józef Kaczmarczyk	<i>Dissertatio de impedimento matrimoniali</i>	Tarnów	wikariusz parafii katedralnej

1	2	3	4	5	6	7	8
					<i>quod dicitur vis et metus</i>		w Tarnowie
30.	Bolesław Ignacy WILANOWSKI	1885 Bolimów	1907	15 VII 1918 Tadeusz Gromnicki	<i>Chronologia życia św. Pawła Apostoła. Autentyczność i nieskażoność listu św. Polikarpa do Filipensów. Studium patrologiczne, Wilno 1921, 8^oss. nlb. 6,134</i>	Warszawa	katecheta gimnazjalny w Gostyniu
31.	Andrzej KRZESIŃSKI	1884 Niepołomice	1910	13 V 1919 Bystrzonowski	<i>Poglądy polityczno-społeczne ks. Piotra Skargi</i>	Kraków	prefekt w Szkole Wydziałowej im. H. Sienkiewicza w Krakowie
32.	Henryk (Karol Marcin) RAGAN	1869 Bełżec	1892	5 VI 1919 Kazimierz Zimmermann	<i>Działalność misyjna św. Jana Kapistrana w Polsce i na Węgrzech i jego matrimonium ratum non consummatum</i>	Bernardyn	z klasztoru w Tarnowie
33.	Teofil DŁUGOSZ	1887 Świdówka	1912	17 VI 1919 Jan Fijałek	<i>Historia exegeticae epistolae S. Jacobi</i> (złożona na Uniwersytecie Wiedeńskim)	Lwów	
34.	Kazimierz DWORAK	1890 Koryto	1912	30 VI 1919 Tadeusz Gromnicki	<i>Paulus und die Kirche im Ephesus</i> (złożona na Uniwersytecie w Innsbrucku)	Kielce	profesor filozofii w Sem. Duch. w Kielcach
35.	Paweł Wincenty DYLA	1889 Huta Laury (Siemianowice Śl.)	1913	12 XII 1919 Maciej Sieniatycki		Zgromadzenie Misji	

1	2	3	4	5	6	7	8
36.	Paweł KURTYKA	1891 Borzęcin	1915	13 I 1920 Jan Fijałek		Zgromadzenie Misjonarzy	rektor Sem. Duch. Misjonarzy
37.	Stanisław GŁĄBIŃSKI	1892 Osówka Nowa	1914	11 III 1921 Maciej Sieniatycki	<i>Exponitur irregularitas ex defectu natalium in sua evolutione iuridico canonica</i> (Złożona w 1918r. na Uniwersytecie w Innsbrucku)	Sandomierz	student na Wydz. Teol. UJ
38.	Stanisław SZWAJA	1892 Niedźwiedz	1917	5 IV 1921 Sieniatycki		Kraków	katecheta w I Szkoly Realnej w Krakowie
39.	Tadeusz PETRZYK	1894 Kraków	1917	27 VI 1921 Antoni Bystrzonowski	<i>Modlitwa w Starym Zakonie</i>	Zgromadzenie Misji	
40.	Kazimierz PRAŻ- NOWSKI	1890 Kalwaria Zebrzydowska	1913	9 VII 1921 Maciej Sieniatycki	<i>Świadomość mesjańska Jezusa Chrystusa z uwzględnieniem współczesnych pojęć żydowskich</i>	Kraków	katecheta w II Szkoly Realnej w Krakowie
41.	Wawrzyniec DUDZIAK	1892 Pasierbiec	1917	11 VIII 1921 Maciej Sieniatycki	<i>Przeszłość kościelna i życie religijne Biecza</i>	Tarnów	wikariusz w Nowym Sączu
42.	Antoni ŁATKA	1885 Pogrzebień	1915	5 XI 1921 Jan Fijałek	<i>De status religiosi initiis et de religiosorum exemptionibus usque ad Concilium Chalcedonense</i>	salezjanin	Oświęcim
43.	Stanisław MEUS	1883 Wołowice	1908	30 VI 1922 Józef Kaczmarczyk	<i>Nawrócenie się św. Pawła z uwzględnieniem trudności tekstu</i>	Kraków	katecheta III Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego w Krakowie

1	2	3	4	5	6	7	8
44.	Jan KICIŃSKI	1891 Sieków	1916	11 XII 1922 Konstanty Michalski	<i>Egzegetyczne zasady św. Au- gusty na według dzieła „De doc- torina chris- tiana” i ich zas- tosowanie w „Enarrationes in psalms”</i>	Poznań	student na Wydz. Teol. UJ
45.	Michał KORDEL	1892 Sidzina	1918	18 XII 1922 Tadeusz Gromnicki	<i>Św. Paweł o Starym Testamencie</i>	Kraków	katecheta XXXI i XXXII Szkoły Po- wszechnej w Krakowie
46.	Ludwik MOSKA	1893 Mirków	1918	23 VI 1923 Antoni Bystrzonowski		Zgroma- dzenie Misji	dyrektor i nauczyciel w Małym Semi- narium Misjona- rzy w Krakowie
47.	Tadeusz GLEMMA	1895 Chełmża	1918	1 II 1924 Jan Fijałek	<i>Historiografia diecezji cheł- mińskiej po rok 1921, Kraków 1926, ss. 113 (nadb. „Nova Polonia Sacra” 2: 1926 s. 1 — 133)</i>	Peplin (diec. cheł- mińska)	asystent na Wydz. Teol. UJ; katecheta w Gimnazjum SS. Urszulanek w Krakowie
48.	Tadeusz FABER	1885 Tarnów	1908	21 VI 1924 Józef Archutowski	<i>In faciem ei res- titi. Zatarę antiocheński w liście do Gal 2, 11 — 14</i>	Kraków	katecheta Sem. Naucz- cielskiego Męskiego w Białej
49.	Włady- sław MATYKA	1886 Sokolniki	1912	21 VI 1924 Józef Archutowski		Przemyśl	profesor Pisma św. Starego Testamentu w Sem. Duch. w Przemyślu
50.	Marcin WZIĄTEK	1888 Urzejowi- ce	1913	10 VI 1925 Antoni Bystrzonowski		Przemyśl	katecheta I Gimnazjum Męskim w Przemyślu

1	2	3	4	5	6	7	8
51.	Eugeniusz KRÓL	1902 Jasło	1924	1 VI 1926 Józef Archutowski		Kraków	wikariusz w Pobiedrze
52.	Henryk CICHOWSKI	1892 Skórnice	1917	12 I 1928 Fijałek	<i>Księdza Stanisława Sokółowskiego, teologa króla Stefana Batorego, dzieło: O znamionach Kościoła (De verae et falsae Ecclesiae discrimine), Kraków u Łazarza 1583. Studium z dziejów literatury teologicznej w Polsce w XVI w.</i>	Mohylów	dr teologii wschodniej, wykładowca teol. wschodniej, historii Kościoła i etyki? w Instytucie Misyjnym w Lublinie oraz historii teol. wschodniej i historii Kościoła na KUL
53.	Antoni OLEKSIK	1891 Uście Solne	1914	12 VI 1928 Antoni Bysztrzonowski	<i>Monoteizm izraelski a religia egipska (monoteizm Amenhotepa IV)</i>	Tarnów	katecheta Szkoły Powszechnej Męskiej im. Jachowicza w Bochni
54.	Maksymilian WOJTAS	1886 Bytom	1911	6 III 1929 Jan Fijałek	<i>Przynależność diecezji wrocławskiej do metropolii gnieźnieńskiej (streszczenie w: „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności” 8 : 1928 nr 3 s. 8—11)</i>	Katowice	sekretarz diecezjalny do spraw dobroczynności, katecheta w Mysłowicach
55.	Michał MORAWSKI	1898 Pabianice	1921	25 V 1929 Jan Fijałek	<i>Sprawy Kościoła na sejmach 1578—1589 za Batorego, „Kronika</i>	Włocławek	profesor historii Kościoła w Sem. Duch. w Włocławku

1	2	3	4	5	6	7	8
					Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” 18:1924 s. 365—372, 437—444, 485—495		
56.	Roland de la MOTTE SAINT PIERRE	1902 Caré (Francja)	1928	25 V 1929 Józef Archutowski	<i>De conditione apposita in contractu matrimoniali</i>	Cambrai	student na Wydz. Teol. UJ (1927—1928)
57.	Jan LITWIN	1886 Podlesie	1910	12 VI 1931 Maciej Sieniatycki	<i>Prawo o zapowiedziach małżeńskich w polskim ustawodawstwie synodalnym i w praktyce do czasów Soboru Trydenckiego</i>	Kraków	dyrektor Gimnazjum Żeńskiego i katecheta szkoły przemysłowej męskiej w Krakowie
58.	Piotr BOBER	1907 Miechów	1929	11 XII 1931 Józef Kaczmarczyk	<i>Ozeasz jako człowiek, prorok i pisarz</i>	Kraków	wikariusz w Andrychowie
59.	Stanisław BUCHAŁA	1894 Biezanów	1919	18 VI 1932 Antoni Bystrzonowski	<i>Religijno-moralne zasady Księgi Mądrości</i>	Kraków	katecheta męskiej Szkoły Powszechnej w Andrychowie
60.	Stanisław MAJCHER	1896 Czaple Wielkie	1925	15 XII 1932 Józef Kaczmarczyk	<i>Autentyczność księgi Izajasza proroka (rozdz. 40—66)</i>	Kielce	katecheta Szkoły Powszechnej żeńskiej im. M. Konopnickiej w Kielcach
61.	Stefan PAWELEK	1893 Żywiec	1916	15 XII 1932 Józef Kaczmarczyk	<i>Stosunek P. Jezusa do współczesnych Muzekt żydowskich</i>	Kraków	kapelan SS. Albertynek na Kalatówkach w Zakopanem
62.	Jan PIWOWARCZYK	1889 Brzeźnica k/Wadowic	1911	1 VI 1933 Józef Kaczmarczyk	<i>Kryzys społeczno-gospodarczy w świetle katolickich zasad, Kraków 1932, ss. 159.</i>	Kraków	wykładowca chrześcijańskiej nauki społecznej na Wydz. Teol. UJ, redaktor „Głosu Narodu”

1	2	3	4	5	6	7	8
63.	Józef Jan BAŃKA	1910 Gliwice	1934	2 VII 1937 Tadeusz Glemma	<i>Dekanat pszczyński w czasie reformacji protestanckiej i odrodzenia katolickiego na tle stosunków kościelnych Śląska</i>	Katowice	wikariusz parafii św. Barbary w Chorzowie II
64.	Witold Marian KLIMKIEWICZ	1905 Bogusław	1930	21 III 1938 Tadeusz Glemma	<i>Wybór nucjusza Mieczysława Ledóchowskiego na stolicę gnieźnieńską i poznańską w r. 1865, Kraków 1938, ss. XXXI, 315.</i>	Poznań	sekretarz i redaktor wydawnictw Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej i Żeńskiej w Centrali Ogólnopolskiej w Poznaniu
65.	Paweł LATUSEK	1910 Tychy	1935	11 V 1938 Władysław Wicher	<i>Zagadnienie cierpienia u św. Augustyna, Chorzów 1938, ss. 109</i>	Katowice	wikariusz w parafii św. Barbary w Chorzowie II
66.	Leonard SKWARCZEWSKI	1903 Łojki	1927	3 IV 1939 Józef Archutowski	<i>Dzień Jahwy w księdze proroka Joela. Studium egzegetyczne, Kraków 1939, ss. 73.</i>	Kraków	katecheta Gimnazjum im. M. Reja i Szkoły Powszechnej Męskiej w Krakowie
67.	Jan KYSŁA	1905 Kraków	1928	29 IV 1939 Antoni Bystrzanowski	<i>Zabójstwo w świetle etyki chrześcijańskiej, Kraków 1935, ss. 95.</i>	Kraków	kapelan Cmentarza Rakowickiego
68.	Jan SZCZOTKA	1902 Rychwałd	1931	16 VI 1939 Konstanty Michalski	<i>Dwa problemy w filozoficzno-religijnym systemie Br. Ferd. Trentowskiego</i>	Kraków	katecheta Szkoły Powszechnej w Szczakowej (na Piasku)

PROMOVIERTE DOKTOREN AN DER THEOLOGISCHEN FAKULTÄT
DER JAGELLONEN UNIVERSITÄT IN KRAKAU IN DEN JAHREN 1880 — 1939

Zusammenfassung

Die Theologische Fakultät der Jagellonen Universität hatte in ihrer langjährigen Geschichte hervorragende Traditionen und große Verdienste um die Entwicklung des theologischen Gedankens und der geistigen Kultur in Polen. Sie strahlten nicht nur auf polnische Gebiete aus, sondern wurden auch weit über die Grenzen Polens hinaus bekannt.

Der internationale Rang der Universität zog an die *Almae Matris Jagellonicae* Geistliche an, die hier den Doktorgrad für Theologie erwarben, bzw. ihre ausländischen Diplome nostrifizierten. Um den Doktorgrad zu erlangen, galt es, eine Dissertation vorzulegen und vier Hauptprüfungen (*Rigorosa*) zu bestehen. Die Prüfungen umfaßten vier Gruppen von theologischen Disziplinen: allgemeine und Einzeldogmatik, Moral- und Pastoraltheologie, Studium des Alten und Neuen Testaments sowie Kirchengeschichte und kanonisches Recht. Jede Dissertation sollte ein Ergebnis der Forschungen zu einem beliebigen Thema aus dem Gebiet einer der vier Gruppen sein. Im Jahre 1903 wurden Dogmatik und Apologetik ausschließlich für die mündliche Prüfungen vorbehalten. In Disziplinen, aus deren Fachbereich die jeweilige Arbeit geschrieben wurde, verlangte man im Prinzip keine Prüfungen abzulegen. Dieses Promotionsverfahren galt bis zum Jahre 1930, in dem das Ministerium für Konfession und Bildung die neue von der Theologischen Fakultät festgelegte Prüfungsordnung genehmigt hatte. Das Thema einer Dissertation wurde seitdem aus einer der folgenden Fächergruppen gewählt: philosophisch-dogmatischer, biblischer, historisch-kanonistischer und moral-praktischer. Das Hauptexamen umfaßte ein Fachgebiet, das zum Gegenstand der Dissertation wurde. Die Nebenprüfung wurde in Philosophie und Dogmatik abgehalten. Die meisten Dissertationen behandelten den geschichtlich-kanonistischen Stoff (21). In den Jahren 1830 — 1939 wurden insgesamt 68 Geistliche vor allem aus Bauern- und Arbeiterfamilien promoviert. Fast die Hälfte (33) von ihnen gehörte zu dem Klerus der Krakauer Diözese. Mehr als die Hälfte (35) aller Promovierten übernahm die Lehrstühlen an den 28 Hochschulen, darunter 10 Universitäten und Akademien. In der Zwischenkriegszeit gab es in Polen keine einzige Fakultät für Theologie, an der die an der JU promovierten Doktoren nicht tätig wären.